

A vajdasági művésztelepek

RÖVID ÁTTEKINTÉS KIALAKULÁSUKRÓL

Valamivel több mint öt éve, 1952 nyarán a járási népbizottság meghívására hat festőművész tábort ütött Zentán. Ezek a festőművészek — egyelőre csak vajdaságiak — azt az egyetlen »kötelezettséget« vállalták, hogy a táborozás után közösen kiállítsák műveiket. Egészen leegyszerűsítve így kezdhetnénk el a vajdasági festőtelepek bemutatását.

Ha felületesen szemléljük az első vajdasági művésztelep történetét, pusztán az elnevezést tekintve, azt hihetnénk, hogy van valami kapcsolata azzal a képzőművészeti megmozdulással, amely hasonló néven jelentkezett Magyarországon a múlt század végén s századunk harmincas éveiben elhalt. A név azonosságán kívül azonban nincs se tartalmi, se eszmei rokonság a mi festőtelepeink és Nagybánya, S olnok, stb. festőtelepei között. Ez a különbség ugyan nem tudatos állásfoglalás az első vajdasági művésztelep megalakítása idején, sokkal inkább az új világnak, az új társadalmi rendszernek viszonyaiból folyó kultúrpolitikai adottság, amely kikerekített programszerűség nélkül is egészen új irányba terelte mozgalmunkat — ha ugyan festőtelepeinket egyáltalán mint mozgalmat lehet tárgyalni.

A konzervativizmusba hanyatló pesti képzőművészeti akadémiát fellegvárában — Pesten — lehetetlen volt komolyabb eredmények reményében kikezdeni, de a vidék viszonylagos elszigeteltségében ez igenis elképzelhető volt, sőt a művésztelepek megerősödésével valóban sikerült is. Különösen egy-két jeles művész következetes munkájának köszönhető ez. A nagybányai, szolnoki és a többi művésztelep mint »szabadiskola« működött. Idők folyamán a táborozás fogalmát mindinkább bővítették, úgyhogy ez az akkori lehetőségek határai között az akadémiai konzervativizmus elleni mozgalommá nőtt.

A mi művésztelepeink más forrásokból táplálkoztak.

Elsősorban azt a körülményt emeljük ki, hogy nálunk az irányítás a kulturális munkakodás minden területen és minden fokozaton társadalmi. Így van ez a képzőművészeti intézményekben is. Ilyen körülmények között elméletileg elképzelhetetlen a képzőművészet »elkonzerválódása«, mivel ezt megakadályozza a demokratikus igazgatási rendszer. Gyakorlatilag természetesen előfordulhat, hogy a valóság rácsúfol erre, hiszen minden fejlődésben elkerülhetetlenek a hullámvölgyek, a társadalmi erők újabb átcsoportosítási időszakainak, tehát a fejlődés lassulásának következtében. A lényeg azonban az, hogy nálunk a demokratizált lényegből kifolyólag a fejlődést belső erők lendítik előre és nem külső tényezők.

Elméletileg helytelen volna tehát művésztelepeinket úgy fel fogni, mintha ezek a képzőművészeti oktatás vagyis az intézményesített káderképzés bástyái volnának, valamilyen szabadiskolai feladattal. Ha azután azt is figyelembe vesszük, hogy művésztelepeink szervezésében (néhol megteremtésükben is) a képzőművészeti akadémia fiatalabb előadójának nemzedéke is részt vesz, még meggyőzőbbé válik az a vélemény, hogy művésztelepeink semmilyen vonatkozásban sem hasonlíthatók a fent említett képzőművészeti megmozduláshoz.

Mielőtt rátérnénk művésztelepeink sajátosságaira, röviden bemutatjuk a vajdasági művésztelepek fejlődését, időrendben és számokban.

Zenta után 1953-ban Topolyán, 1954-ben Becsén és Sz. Mitrovicán, 1956-ban Zrenyaninban és Kikindán alakult festőtelep. Ma tehát hat festőtelep működik Vajdaság területén.

Az elmúlt hat év mindenképpen sok följegyésre érdemes eredményt hozott. Telepeinken Vajdaság és a Szerb Népköztársaság területéről, nemkülönben más köztársaságokból 230—240 festőművész és szobrász fordult meg. Részletesen:

Topolyán	62
Zentán	52
Becsén	45
Zrenyaninban	44

Szremszakmitrovicáról és Kikindáról nincsenek pontos adataink.

A fentebb közölt teljes szám, (230—240 részvevő), természetesen nem reális, mert egy-egy művész többször is megfordul ugyanazon a művésztelepen. Csökkenti ezt a számot az is, hogy többnyire ugyanazok a művészek vettek részt különböző művésztelepeken (kivéve az utóbbi két évben, amikor igyekeztek több új művészt bevonni). Valóságban tehát 70—80 festőművész és szobrász vett részt telepeink munkájában.

Igen sajnálatos, hogy alig van megbízható adatunk művésztelepeinkről. Érthetően ez már azért is, mert alig pár éve léteznek. De pedig Vajdaság kulturális története szempontjából nagy veszteséggé válhat, mert később még nehezebb lesz az adatokat

összegyűjteni és rendszerezni. Bemutatásomban ezért leggyakrabban Topolyára hivatkozom, ha fejtegetésem szemléltetése ezt elkerülhetlenné teszi. Mert szándékom nem egyik vagy másik telep kiemelése, arra törekedtem, hogy a megbízható adatok alapján valahogy megközelítsem azokat a telepeket is, amelyekről nincsenek ilyen adataim. Ha tehát számadataim némileg egyoldalúak, ez majd arra kötelei a művésztelepek szervezőit, hogy ezentúl alaposabban és gondosabban följegyezzék az adatokat.

A vajdasági művésztelepek azonban az adatok megbízhatóságától függetlenül is léteznek, működnek, komoly múltjuk van, sok-sok kimutatható és még több kimutathatatlan eredménnyel. Adataink hiányossága semmit sem von le telepeink kulturális politikai jelentőségéből.

MUNKAMÓD A MŰVÉSZTELEPEKEN

A művésztelepeket általában kétféle módon szervezik meg: vagy egyidőben jelen van a művésztelep minden tagja vagy csoportonként, esetleg egyedül dolgoznak. Mindkét módnak megvan az előnye, de természetesen a hátránya is. Az együttműködés erősebb művészi kölcsönhatást eredményezhet, az egyéni működés viszont változatosabbá teheti a telep munkáját. Vannak, akik nem képesek alkotni, ha az állandó viták elvonják figyelmét a munkától, tökéletes nyugalomra van hozzá szükségük. A telep szervezői a különféle szempontok egyeztetésével igyekeznek a főcél megközelíteni, azt tudnillik, hogy a művésztelep biztosítsa az egyéniség teljes kibontakozását.

A telepek szervezésében igen jelentős körülmény az is, hogy a művészek javarésze munkaviszonyban lévén, főképp a nyári hónapokban táborozhat, évi szabadsága idején. Ezért a telepek valójában csak a nyári hónapokban működnek, habár voltak kísérletek arra is, hogy működésüket állandósítsák.

A szervezők az első években aránylag szűk körre terjeszkedtek ki, s ezért majd minden telepre ugyanazokat a személyeket hívták meg. Ezért többen képtelenek voltak minden meghívásnak eleget tenni, vagy pedig csak futólag kapcsolódtak be egy-egy telep munkájába. Egyesek szerint ez a körülmény jelentéktelen, s nem zavarja az alkotó munkát, hiszen ennek folyamatosságát eléggé biztosítja az, hogy a művész kikapcsolódott hétköznapi kötelezettségeiből, s teljesen annak szentelheti magát. Mások szerint viszont a művésztelep valójában csak akkor tölti be hivatását, ha a művészek hosszabb időre letelepsznek benne. Az utóbbiak ugyanis azt vallják, hogy a vajdasági táj látszólagos azonossága ellenére minden környezetben annyira eltérő mozzanatok hatnak a művészre, hogy az alkotáshoz nem elég a nagyobb művészi te-

vékenység lehetősége, hanem nélkülözhetetlen hozzá a hosszabb környezettanulmányozás is.

A különféle szempontok egész sorozatával találkozunk a szervezőknél is, a művészeknél is. Nagyjából mégis legtöbbször úgy vélekednek, hogy a jövőben jobb lenne, ha a művészek egy-egy csoportja hosszabb időre megtelepedne egy-egy telepen. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy egy-egy csoport teljesen lefoglalja Vajdaság valamelyik művész telepét, s hogy más nem is juthat oda. Elképzelhető, hogy a művészek néhány évi megállapodás után helyet változtassanak — ugyancsak hosszabb időre —, egyszóval, hogy kicserélődjenek. Viszont meg kell hagyni azt a lehetőséget is, hogy egy-egy művész hajlama szerint rövidebb idő alatt is sorra látogassa a művésztelepeket.

Sokak szerint helyes lenne új telepek szervezése esetén — ha erre sor kerül —, már előre tematikus csoportosítást végezni. El lehet például képzelni csak grafikusok vagy csak szobrászok telepét. Ilymódon sok új művészt bevonhatnánk telepeink munkájába.

A MŰVÉSZTELEPEK TEMATIKÁJA

A legtöbb bizonytalanság a művésztelepi munka tematikájának meghatározásában volt. Voltak félreértések is, habár véleményem szerint helytelen volna minden véleményeltérést mindjárt »félreértésnek« minősíteni. A művésztelepek tematikája közül kekedett »vihart« sajnos gyakran olyan személyek is növelték, akik nem ismerve művészeti politikánk alapjait, elhamarkodott általánosításokkal zavart keltettek.

Mégis eredményes volt minden véleménycsere, s tartalmától, szándékaitól függetlenül mind hozzásegített a közvélemény felébrésztéséhez, akaratlanul is meggyorsítva a szervezők »debürokratizálódását«, s mentesítve a mo galmat dilettáns beavatkozásoktól.

Nincsen s.ándékomban ismételni a már jólismert elveket. De ha már fellapoztuk a művésztelepek fejlődésének történetét, helyén volna újból megállapítani, hogy a szervezők sohasem határozták meg a telepek tematikáját, tehát nem is szabhatták feltételül a vendégül látott művészek elé. Soha senki sem követelte a művészektől, hogy ecsetjük pusztán a vendéglátó város avagy környezetére szorítkozzék. Még kevésbé szorgalmazta valaki is telepeinken a »plain air« festészet feltámas tását. Így azután nem csoda, ha egy-egy olyan szórványos megjegyzés, amely a művésztelepi tematikát a közvetlen környezet kötelező festői rögzítésére korlátozta volna, — ezen legtöbbször az újjáépítés lefényképezését értették, persze — senkire sem hatott. A művésztelepek szervezőinek következetes magatartása, amely céltudatosan elkerült minden beavatkozást a tematikába, eleve kirekesztette ennek a veszélyét.

De ha már a környezetről beszélünk, hadd mondjam el azt, amit igen gyakran elfelejtenek, hogy manapság a környezetet nem lehet csak mint földrajzi fogalmat felfogni, mivel ez elsősorban társadalompolitikai kategória. A környezetnek ez az értelmezése talán elvontabb, de sokkal rugalmasabb, mélyrehatóbb, tágabb. Az előbbi értelemben a környezet hatásáról ugyanis csak akkor beszéltek, ha a művész alkotásán vizuálisan is felismerhető volt a fizikai valóság, ma pedig íratlanul, megfestetlenül, elvontan is benne van a környezet.

A MŰVÉSZTELEPEK ÉS A SZOCIALISTA MECENÁTUS NÉHÁNY KÉRDÉSE

A művésztelepi megmozdulást (új telepek szervezését, a meglévők szervezeti megerősítését stb.) általában bizonyos személyiségek nevéhez szokták fűzni. De habár egyes közéleti és politikai személyek kezdeményező szerepe elvitathatatlan, a telepek megteremtésének igazi okát társadalmi rendszerünk lényegében és sajátosságaiban kell kutatni. Hogy mindenütt személyek adják meg a művésztelepek »ízét«, szintén tagadhatatlan. De csakis azért, mert társadalmi rendszerünk tárgyi tényezői megérlelték ennek anyagi és szellemi feltételeit. Más szóval: a telepek léte fejlett demokratikus önkormányzati rendszerünk lényegéből fakad.

Mindnyájunk előtt világos a mecenátus eredete. Tisztában vagyunk kazzal, hogy ez csak mint a kulturális felépítmény egy tartozéka jelentkezhethet bárhol és bármikor. Nincsen tehát és nem is lehet valami elvonatkoztatott egyéni, sem közös ellem, amely valamilyen módon adagolta volna vagy adagolná felelősségérzetét a művészet iránt. Ezt mindenkor a társadalmi termelőviszonyok tették hatóerővé.

Tárgyalhatnánk itt a különféle társadalmi rendszerek sajátosságaiból adódó formáit a mecenátusnak, ennek részletes bemutatása azonban nagyon messze elvezetne. A lényeg az, hogy a mecenátusnak a történelemben jelentkező formái és a mi mai mecenátusaink is mind-mind szükségszerűen a kor kulturális felépítményéből folynak, s színezetüket, tartalmukat a kor uralkodó művészet s emlélete szabja meg.

Nem volna helyes azt állítani, hogy nálunk a mecenátus csupán a nagyobb kulturális felelősségből ered. Ez az elképzelés előbb-utóbb arra a még hamisabban hangzó megállapításra vezetne, hogy a mi rendszerünk »felkarolja« a művészeket, hogy segít rajtuk (mondjuk azzal, hogy képet vásárol tőlük). Nem. A művészet, a művészek felkarolása nem jótétemény. A művészet lét-szükséglet, s vele együtt a művészeti politika is.

A mi művésztelep-mozgalmunk alapvető céljaival és minden látható meg láthatatlan jellegzetességével együtt szocialista, mi-

Egy kis ezmeesere: képünkön
Mihos Bajic és Sáfrány Imre

vel teljesen a jugoszláv képzőművészeti kultúrát szolgálja. Művésztelep-mozgalmunk tehát tökéletesen megfelel a mecénátus szocialista fogalmának.

Így, ilyen elképzeléssel és meggyőződéssel

karoltuk fel s erősítettük telepeinket.

* * *

Úgy vélem, hogy az ilyen komoly beszélgetések, igényes viták, — amelyeknek csak első állomása a mai zentai találkozó, — megteremtik majd azt a szabad tribünt, a szó legtágabb értelmében, ahol megtalálják helyüket nemcsak azok, akik közvetve vagy közvetlenül részt vettek a művésztelepek megteremtésében, hanem mindazok is, akik a jugoszláv képzőművészeti élet előrehaladását szívükön viselik.

A telepek óriási jelentőségét és szerepét ma már senki sem vitatja el. De ha megkísérelné is valaki, ez mitsem változtatna azon, hogy a telepek hat év alatt mély gyökeret eresztettek környezetükbe, s hogy attól — legalább is egyelőre — elválaszthatatlanok. Ha pedig sikerül lombosítanunk a szabad tribün kialakítására irányuló kísérleteinket, joggal elmondhatjuk majd, hogy messze mögöttünk van már az az időszak, amelyet általában »tapogatózásnak« neveznek, és hogy megvannak egyes telepek esetleges intézményesítésének feltételei.

Tapasztalataink és számos munkatársunk hitté vált lelkesedése alapján valljuk, hogy a telepek ilyen fejlődésének nincsen komolyabb akadály.

Részben a rövid múlt miatt, amelyre a vajdasági telepek viszszatekintenek, részben azért, mert a művésztelepek elméleti kérdéseit eddig még nemigen kísérelték meg rendszerezni s alaposabban megvitatni, nincs módomban tudományos alapossággal és részletességgel tovább boncolgatni a kérdést. Mindaz, amit eddig mondtam a művésztelepekről, csak összefoglalása és rendezése azoknak a gondolatoknak, amelyek a telepek kialakulása közben kikristályosodtak, hol a részvevő művészek, hol a szervezők írásaiiban, vitáiban, stb. Ennélfogva érthető, ha fejtegetésemben időnként többszámban beszéltem.